



Електронні гроші як інструмент оптимізації грошового обігу

Анна Сергіївна Ласукова,

аспірант кафедри банківської справи

ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми)

Анотація. Досліджено ключові передумови виникнення електронних грошей в Україні, фактори, що впливають на процес їх функціонування, а також основні переваги їх використання. Визначено проблеми на шляху активної імплементації електронних систем у структуру грошового обороту України, а також сучасний стан ринку електронних грошей у країні.

Ключові слова: електронні гроші, грошовий обіг, грошовий оборот, емітенти електронних грошей, платіжні процеси.

Вступ. Розвиток світової економіки на нинішній день суттєво залежить від сегмента інформаційних технологій, який останнім часом зазнав кардинальних змін, зокрема в частині модернізації та наукоємності. Значна частина грошового обігу перемістилася у віртуальну площину, що зумовило стрімкий розвиток систем електронних грошей та їхню еволюцію. Усе це створило об'єктивні і сприятливі умови для оптимізації грошового обороту країни, що є одним із пріоритетних завдань розвитку та ефективного функціонування економіки України.

Еволюція грошей і питання витіснення електронними грошима готівки виступають об'єктами дискусій багатьох учених різних наукових шкіл. Так, зокрема, проблематиці вивчення стану функціонування електронних платіжних систем та в цілому електронних грошей присвячено праці багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, а саме: І. О. Бурака [1], М. І. Дзямулич [2], П. М. Сенища, В. М. Кравець, В. І. Міщенко [3], Р. Хелпін і Р. Мур [4], Д. Вілоша [5], М. В. Іконнікової [6] і багатьох інших. Поряд з цим проблема ефективних шляхів оптимізації грошового обігу за рахунок використання електронних грошей залишається розв'язаною.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні ключових засад функціонування електронних платіжних систем в Україні та ідентифікації найбільш дієвих засобів оптимізації грошового обігу.

Результати. Як відомо, темпи розвитку як вітчизняної, так і економік різних країн світу суттєво знизилися, що виявилось катализатором загострення низки проблем, однією з яких є вартість обслуговування готівкового грошового обігу. За даними Звіту щодо світових платежів, що публікується на щорічній основі всесвітньо відомою компанією «Саргеміні» [7], щорічно країни ЄС витрачають близько 0,5% ВВП усієї Єврозони на обслуговування готівкового грошового обігу. Проте варто зауважити про позитивну тенденцію щодо збільшення глобального безготівкового обігу на 8,8% порівняно з попереднім роком. Поряд з цим майже 40,5% усіх безготівкових платежів припадає на країни Північної Америки, 26,8% – розвинені країни Європи, 9,8% – розвинені країни Азії, 9,5% – країни Латинської Америки, 6,9% – країни Центральної Європи, Близького Сходу та Африки і 6,5% – на країни Азії, що розвиваються [7].

Також у контексті окресленої проблематики не можна ігнорувати факт стрімкого розвитку електронної комерції та вподобань суспільства щодо дистанційного обслуговування, що суттєво збільшує можливості використання безготівкових розрахунків, доступ користувачів до різних продуктів та послуг і сприяє підвищенню рівня фінансової грамотності населення.

Відповідно до п. 1.3 Положення про електронні гроші в Україні, електронні гроші – це «одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента» [8]. Отже, відповідно до представленого визначення, такі засоби платежу обслуговуються виключно спеціалізованими платіжними системами, серед яких найбільш поширеними в Україні є «WebMoneyTransfer», «E-Gold», «Яндекс.Деньги», «PayPal», «Liqpay». Так, існує два загальноновизнані підходи до виділення типів електронних грошей: на базі карток (card-based) і на базі мереж (network-based). Електронні гроші на базі карток в Україні є більш поширеними, проте в останні часи активізується розробка систем електронних грошей на базі систем, серед яких відомими в Україні є «PayCash» і «WebMoney».

У контексті дослідження електронних грошей варто зазначити про різний характер впливу на стан грошового обігу в країні, який здійснюють охарактеризовані типи такого виду грошей. Зрозуміло, що безпосередній вплив на діяльність центрального банку будуть здійснювати електронні гроші, емітентами яких виступають фінансово-кредитні установи та які функціонують поза межами «закритих систем».

Ураховуючи значну кількість готівки у вітчизняному грошовому обороті (близько 30%), забезпечення і сприяння ефективному функціонуванню електронних грошей є об'єктивною передумовою зменшення її кількості в обігу та мобілізації в банківській системі, а це, у свою чергу, сприятиме її активному розвитку, зростанню грошових агрегатів, розширенню доступу до фінансових послуг, зменшенню операційних витрат, зменшенню тіньового сектору та в цілому економічному зростанню країни.

Отже, варто зазначити, що еволюція грошей та їхні функції є поступальною і очікуваною, що пояснюється переліком факторів, які здійснюють вплив на цей процес (табл. 1).



Таблиця 1

Фактори впливу на процес імплементації електронних грошей у грошовий оборот України (авторська розробка)

Фактори	Пояснення
Економічні	Поширення на початку ХХІ століття форм розрахунку за допомогою електронних грошей
	наявність адекватного нормативно-правового забезпечення у світі
	інтернаціоналізація розрахунків
	глобалізаційні процеси в економіці
	економія на витратах на обслуговуванні готівкового грошового обігу
	розширення сфери впливу на ринку банківських послуг
Психологічні	Зручність
	доступність
	розширення спектра послуг
	економія часу
Технологічні	конфіденційність розрахунків
	Модернізація
	інновації
	розширення доступу до мережі «Інтернет»

Удосконалення платіжної інфраструктури багато в чому сприяє залученню більшої кількості людей до використання електронних грошей. Однак ключовою перешкодою на шляху активного застосування цього виду коштів є відсутність чітких нормативних вимог до електронних платіжних систем. На нинішній день в Україні діє лише дві системи електронних грошей (Максі – емітент ПАТ «Альфа-Банк» і МонеХу – емітент ПАТ «Фідобанк») та одна платіжна система (ГлобалМані – емітент АТ «Ощадбанк»), функціонування яких повністю узгоджене з Національним банком. Цікавим є той факт, що система WebMoney не входить до цього переліку, що пояснюється специфічним підходом до ведення бізнесу. «WebMoney» не є платіжною системою, за твердженням власників, а є «системою обліку прав власності» [9]. У контексті вищезазначеного, слід зауважити, що в межах електронних грошей на базі карток питання правового забезпечення функціонування системи вирішується за рахунок нормативно-правової бази, що регулює питання емісії банківських карток. Так, вітчизняна Національна система масових електронних платежів (НСМЕП) повністю відповідає вимогам законодавства та є картою з мікрочипом, який зберігає потрібну інформацію. Відповідно до чинного законодавства [8], Національним банком України було визначено перелік банків, які можуть виступати емітентами електронних грошей (табл. 2).

Таблиця 2

Банки – емітенти електронних грошей в Україні [10]

Назва банку-емітента	Назва платіжної системи
1. АТ «ІМЕКСБАНК»	НСМЕП
2. ПАТ «ОКСІ БАНК»	НСМЕП
3. ПАТ АКБ «Львів»	НСМЕП
4. ПАТ «ФОЛЬКС-БАНК»	НСМЕП
5. ПАТ «ЧБРР»	НСМЕП
6. ПАТ «Полікомбанк»	НСМЕП
7. АТ БАНК «МЕРКУРІЙ»	НСМЕП
8. ПАТ «Банк «Демарк»	НСМЕП

Закінчення табл. 2

Назва банку-емітента	Назва платіжної системи
9. ПАТ КБ «Хрещатик»	НСМЕП
10. ПАТ АБ «Експрес-Банк»	НСМЕП
11. ПАТ «КРЕДИТ ВЕСТ БАНК»	НСМЕП
12. АБ «Південний»	Visa International
13. ПАТ «Ощадбанк»	«ГлобалМані»
14. ПАТ «Дельта Банк»	Visa International
15. ПАТ «АСТРА БАНК»	Visa International
16. АТ «КІБ»	НСМЕП
17. ПАТ «МІБ»	НСМЕП

Другий тип електронних грошей, що базується на використанні мережевих технологій, є повністю неврегульованим на законодавчому рівні, що обумовлює різні підходи до організації електронних систем. Зокрема, небанківські емітенти електронних грошей самостійно вживають заходи із захисту власних клієнтів, обсягу розрахунків тощо. На нашу думку, це призводить до правової незахищеності клієнта і, у разі потреби, суттєвого ускладнення юридичного врегулювання спорів. Також до зазначеного треба додати низький рівень компетентності органів контролю у цьому питанні.

Кількість користувачів електронними грошима з кожним роком зростає, проте така інформація не є прозорою, оскільки не всі компанії, що діють на ринку, розкривають її. У табл. 3 представлено обсяги клієнтської бази ключових емітентів електронних грошей.

Таблиця 3

Клієнтська база емітентів електронних грошей в Україні (станом на кінець 2012 р.) [11]

Назва системи	Кількість користувачів, тис. осіб	
	гривневий сегмент	негривневий сегмент
WebMoney (WMU)	2 000	-
LiqPay	-	-
НСМЕП	2 700	-
Global Money	-	-
MoneXy	30	-
MAXI	-	-
W1	-	-
Яндекс.Деньги	-	585
QIWI	-	-
PayPal	-	-

Як видно з табл. 3, найширшу клієнтську базу мають системи НСМЕП і WebMoney (WMU). Системи «Яндекс.Деньги», «QIWI», «PayPal» не здійснюють емісію електронних грошей у гривнях, відповідно, системи «WebMoney (WMU)», «LiqPay», НСМЕП, «Global Money» і «MoneXy» не емітують валютні електронні кошти, що й обумовлює відсутність даних за обсягом клієнтської бази в межах зазначених систем.

Стан функціонування електронних грошей в Україні характеризується такими тенденціями.

У 2012 році загальний обсяг електронних грошей на ринку України збільшився майже у два рази порівняно з попереднім роком і становив 8 млрд грн, проте Національний банк, надаючи оцінку обсягам платежів торговців, з якими співпрацюють лише учасники ринку з ліцензією, нехтуючи розрахунками фізичних



осіб, вказує на обсяг електронних грошей за дев'ять місяців 2012 року на рівні 1,164 млрд грн [12].

У найближчі роки варто очікувати на подальше розширення частки цього ринку, що зумовлено світовими тенденціями і споживчим попитом на ринках.

Оцінюючи попит на електронні гроші, доцільно розглянути спрямованість основних інтернет-ресурсів, які приймають електронні гроші основних систем – «Яндекс. Деньги» (рис. 1) та «WebMoney» (рис. 2).

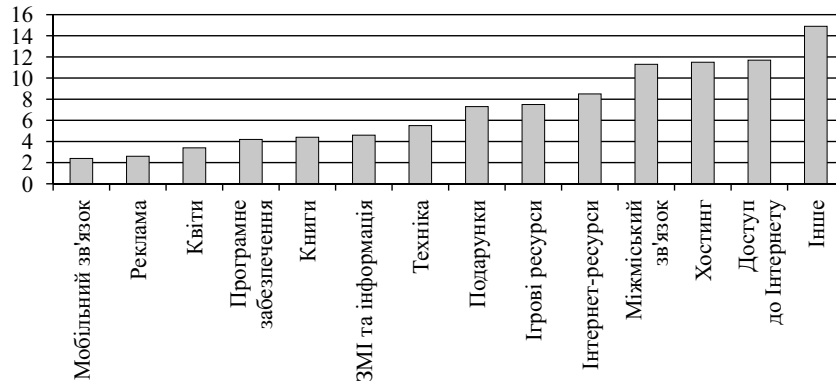


Рис. 1. Структура Інтернет-ресурсів, які приймають електронні гроші системи «Яндекс. Деньги» як засіб платежу

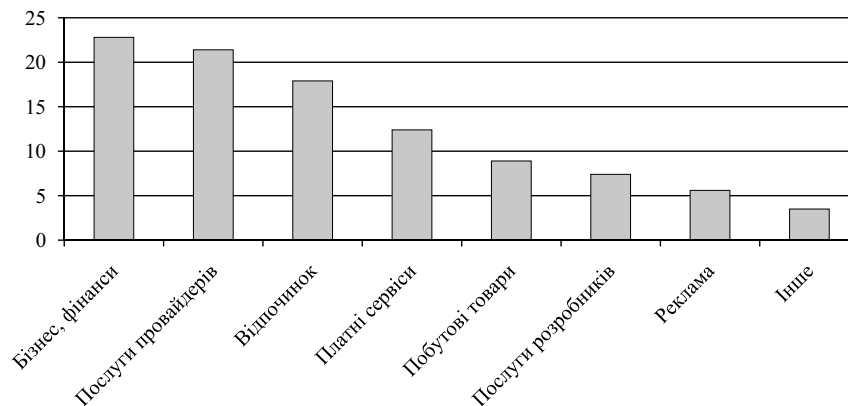


Рис. 2. Структура Інтернет-ресурсів, які приймають електронні гроші системи «WebMoney» як засіб платежу

Систему «Яндекс.Деньги» частіше за все використовують для оплати доступу до Інтернету (11,7%), хостингу (11,5%), оплати міжміського зв'язку (11,3%), Інтернету (8,5%) та ігрових (7,5%) ресурсів. Поряд з цим системою «WebMoney» користуються переважно для ведення бізнесу (22,8%), для оплати послуг провайдерів (21,4%), для оплати відпочинку (17,9%) і платних Інтернет-сервісів (12,4%).

Таким чином, доцільно зазначити, що переважна більшість користувачів електронними грошима здійснюють платежі для роботи в мережі «Інтернет», що свідчить про спрямованість Інтернет-сервісів для роботи з електронними грошима.

Висновки. Підсумовуючи проведені дослідження, варто зауважити, що незбалансованість і неоптимальна структура системи платежів здійснює негативний вплив на економічний та соціальний розвиток країни. Для України характерною є наявність великої кількості небанківських систем електронних грошей, що за-

лишаються поза увагою регулятора. Електронні гроші не є банківськими грошима у традиційному їхньому розумінні, вони обертаються поза банківською системою, зокрема в межах тієї системи, яка їх емітувала, і не є об'єктом грошово-кредитної політики Національного банку України, проте потребують окремого підходу до створення нормативно-правової бази. З одного боку, це забезпечить урегулювання питань діяльності та уникнення конфліктів з органами державної влади, а з іншого – сприятиме більшій захищеності клієнта за рахунок стандартизованих процедур провадження діяльності. Гнучкість систем, що забезпечують функціонування електронних грошей, дозволяє краще задовольняти потреби користувачів, а також надає низку конкурентних переваг порівняно з готівковими коштами. Усе зазначене дозволяє оптимізувати структуру грошового обороту країни, зменшивши обсяг готівки в обігу, що, безперечно, позитивно впливає на платіжні процеси, економіку та її розвиток.

Список використаної літератури

1. Буряк І. О. Переваги та недоліки розрахунків електронними грошима / І. О. Буряк // Фінанси. – 2011. – № 8. – С. 48–56.
2. Дзямулич М. І. Сутність електронних грошей в сучасній фінансовій системі / М. І. Дзямулич // Економічні науки. – 2010. – Вип. 7 (25). – Ч. 4. – С. 9–10. – (Серія «Облік і фінанси»).



3. Сенищ П. М. Світовий досвід та перспективи розвитку електронних грошей в Україні : наук.-анал. мат. / П. М. Сенищ, В. М. Кравець, В. І. Міщенко, О. О. Махаєва, В. В. Крилова, Н. В. Грищук. – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – Вип. 10. – 151 с.
4. Halpin R. Developments in electronic money regulation – the Electronic Money Directive: A better deal for e-money issuers? / R. Halpin, R. Moore // *Computer Law and Security Review*. – 2009. – № 25. – P. 563–568.
5. Wilusz D. Legal determinants of electronic money systems development in European Union / D. Wilusz // *Prawny i ekonomiczny przegląd prawa gospodarczego / Wydawnictwo Naukowe UAM*, 2011. – Vol. 2 / ed. Ł. Dubiński. – P. 125–134.
6. Іконнікова М. В. Електронні гроші в аспекті економічної глобалізації. Ринок електронних грошей України: перспективи, проблеми та шляхи вирішення / М. В. Іконнікова // *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. – 2012. – № 4. – С. 123–130.
7. World Payments Report, 2013 [Electronic resource] / Capgemini official web-page. – Access : <http://www.capgemini.com/wpr13>. – Title from screen.
8. Положення про електронні гроші в Україні [Електронний ресурс] : Постанова НБУ від 24.12.2010 № 1336/18631. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>. – Назва з екрана.
9. Соколовский С. Электронные деньги глазами банкиров [Электронный ресурс] / Б. Соколовский // *Банкирь : международный журнал*. – Режим доступа : <http://www.banksinfo.kiev.ua/modules/news/images/1326.pdf>. – Название с экрана.
10. Узгодження правил систем електронних грошей [Електронний ресурс] : офіційна сторінка Національного банку України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=66296. – Назва з екрана.
11. Кравчук В. Електронні гроші в Україні : аналітичний звіт // В. Кравчук, Д. Наукоменко, А. Глибовець. – К. : Альфа-ПІК, 2012. – 64 с.
12. Карпенко О. Оборот електронних денег в Украине оценили в 8 млрд грн [Электронный ресурс] / О. Карпенко. – Режим доступа : <http://ain.ua/2013/02/14/112591>. – Название с экрана.

Summary. The article observes the key preconditions for the emergence of electronic money in Ukraine. The factors influencing the process of their operation, as well as the main benefits of their use are identified. The problems in the way of active implementation of electronic systems in the cash flow structure of Ukraine and the current state of electronic money market in the country are specified.

Keywords: electronic money, cash flow, money turnover, electronic money issuers, payment processes.